

เอกสารแนะนำเบื้องต้น
“ระบบควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้บนที่ดินรัฐ”



The designations employed and the presentation of material in this information product do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), the European Commission (EC), the Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA) and the Department for International Development (DFID) or RECOFTC - The Center for People and Forests, concerning the legal or development status of any country, territory, city or area or of its authorities, or concerning the delimitation of its frontiers or boundaries. The mention of specific companies or products of manufacturers, whether or not these have been patented, does not imply that these have been endorsed or recommended by FAO, the EC, SIDA, DFID or RECOFTC in preference to others of a similar nature that are not mentioned. The views expressed in this information product are those of the author(s) and do not necessarily reflect the views or policies of FAO, the EC, SIDA, DFID or RECOFTC.

เนื้อหาหรือข้อมูลใดๆ ที่ปรากฏในเอกสารฉบับนี้ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับหรือสะท้อนความคิดเห็นอย่างเป็นทางการขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ คณะกรรมการยุโรป องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งสวีเดน กรมพัฒนาระหว่างประเทศหรือศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก เนื้อหา ข้อมูล ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในเอกสารนี้เป็นของผู้เขียนและไม่มีความจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับหรือสะท้อนข้อคิดเห็นเชิงนโยบายขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ คณะกรรมการยุโรป องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งสวีเดน กรมพัฒนาระหว่างประเทศ หรือศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกแต่อย่างใด

หนังสือคู่มือการทำระบบควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้บนที่ดินรัฐ

บรรณาธิการ: อภาภรณ์ ทองเสงี่ยม
กองบรรณาธิการ: วราภรณ์ รัตนรัตน์
 ประเมศวร์ พายัพสถาน
 สุชารัตน์ สถาพรอานนท์

เรียบเรียง:

ออกแบบและจัดรูปเล่ม: กันต์ สุวรรณเมธจารย์

พิมพ์ครั้งแรก: 300 เล่ม

จัดทำโดย: ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า ประเทศไทย

ตู้ ปณ. 1111 ไปรษณีย์เกษตรศาสตร์

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10903

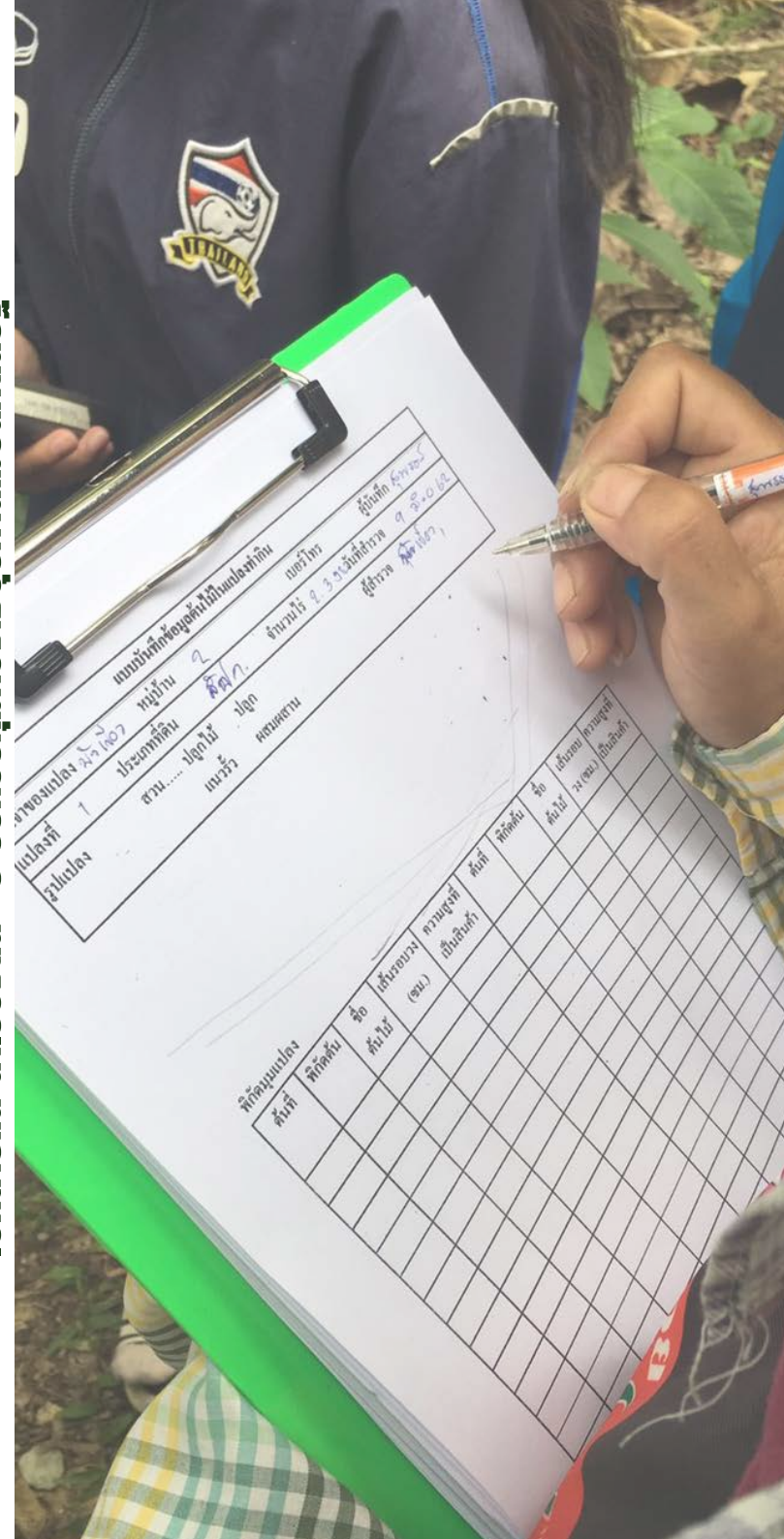
โทรศัพท์ 02 940 5700 โทรสาร 02 561 4880 www.recoftc.org/country/Thailand

พิมพ์ที่: บริษัทโฮสปีท

สงวนลิขสิทธิ์ มกราคม 2563

ISBN

เอกสารแนะนำเบื้องต้น “ระบบควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้บนที่ดินรัฐ”



คำนำ

ปัญหาอุปสรรคเรื่องการเข้าระบบควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้บนที่ดินรัฐ และการพัฒนาแนวทางการเข้าถึงกลไกการค้าไม้อย่างถูกต้องตามกฎหมายของเกษตรกรรายย่อย ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (รีคอฟ) ได้รับการสนับสนุนจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ให้ดำเนินโครงการ“การเสริมสร้างความสามารถเกษตรกรรายย่อยในการเข้าถึงการทำไม้และการค้าไม้อย่างถูกต้องตามกฎหมายเพื่อให้ปฏิบัติตามกระบวนการวีพีเออย่างมีประสิทธิภาพในประเทศไทย” โดยภายใต้โครงการนี้จะมีการพัฒนาแนวทางต้นแบบเพื่อนำร่องการทำไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมายของเกษตรกรรายย่อยขึ้น ซึ่งเป็นไม้ที่มาจากแหล่งที่มาของไม้ตามกรอบร่างคำนิยามความถูกต้องตามกฎหมาย

ทั้งนี้จากการลงพื้นที่ทำงานโครงการฯในระยะที่ผ่านมาพบว่าเกษตรกรรายย่อยยังขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการขั้นตอนการทำไม้ให้ถูกต้องตามกฎหมาย ตั้งแต่ กระบวนการ ปลูก ขึ้นทะเบียน ตัดโค่น แปรรูป เคลื่อนย้ายและขายตามลำดับ จึงเกิดการกระทำที่ผิดกฎหมาย อีกทั้งขั้นตอนกระบวนการที่สามารถทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย มีกฎระเบียบที่ยุ่งยากซับซ้อนทำให้เกษตรกรรายย่อยไม่ยอมเป็นผู้ทำกระบวนการเองให้ถูกต้องจึงมักให้พ่อค้ามารับเป็นผู้ดำเนินการแทน

เพื่อเป็นการรวบรวมกฎหมาย ระเบียบ นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการทำไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมาย และสร้างความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และเกษตรกรรายย่อย อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการให้เกษตรกรรายย่อยสามารถดำเนินการทำไม้ให้ถูกต้องตามกระบวนการขั้นตอนตามกฎหมายได้ ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า จึงเสนอให้มีการจัดทำคู่มือกระบวนการทำไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ขึ้นเพื่อใช้ในการให้คำแนะนำกับเกษตรกรรายย่อยหรือผู้ที่มีความสนใจ ให้สามารถเข้าใจและสามารถเข้าถึงกระบวนการและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องด้วย

สารบัญ

	หน้าที่
นิยามศัพท์	
บทนำ	ก
บทที่ 1 การทำไม้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและกระบวนการควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้ในประเทศไทย	1
บทที่ 2 การควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้บนที่ดินรัฐ	5
บทที่ 3 ข้อเสนอแนะหากต้องการสร้างระบบการควบคุมไม้บนที่ดินรัฐ	16
บทที่ 4 กรณีศึกษาตัวอย่างการจัดทำระบบควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้และการจัดการสวนป่าบนพื้นที่รัฐ	22



การเพิ่มพื้นที่ป่าของประเทศให้ได้ 40% นั้นได้เป็นเป้าหมายทางนโยบายที่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนในหลายยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศ เช่นแผนแม่บทป่าไม้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เป็นต้น โดยภายใต้เป้าหมายดังกล่าวได้มีวางเป้าหมายว่าภายใต้ตัวเลข 40% นั้นจะต้องมีการเพิ่มพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจให้ได้ 15% หรือ ประมาณ 22 ล้านไร่ ตามเป้าหมายทางนโยบายของกรมป่าไม้

การจะเร่งพื้นที่ป่าเศรษฐกิจทั้งในพื้นที่ของรัฐและเอกชนให้ได้ตามเป้าหมายนั้น มีประเด็นสำคัญที่ควรต้องมีการพิจารณาปรับปรุงแก้ไข อย่างน้อย 3 ประการ คือ การสร้างแรงจูงใจ การสร้างห่วงโซ่อุปทานไม้ที่เชื่อมต่อและมีตลาดรองรับ และการลดอุปสรรคและข้อจำกัดในทางระเบียบการ กฎหมายและการดำเนินการของฝ่ายราชการ รวมถึงการเร่งสร้างระบบการตรวจสอบและรับประกันความถูกต้องตามกฎหมายของไม้ และการสร้างมาตรฐานการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน เพื่อเป็นการวางระบบมาตรฐานระดับประเทศให้เกิดการยอมรับทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ ซึ่งปฏิบัติใช้ได้จริง

จากการที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมทำข้อตกลงความเป็นหุ้นส่วนด้วยความสมัครใจตามแผนปฏิบัติการบังคับใช้กฎหมายป่าไม้ ธรรมชาติบาล การค้า หรือ FLEGT ร่วมกับสหภาพยุโรป มาตั้งแต่ปี 2556 จนถึงปัจจุบันกระบวนการจัดเตรียมเนื้อหาและรายละเอียดสำหรับการจัดทำข้อตกลงดังกล่าวมีความคืบหน้าไปตามลำดับ โดยกระบวนการทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งร่วมทำงานภายใต้กลไกคณะทำงานทางเทคนิค หรือ Ad-Hoc Working Group ปัจจุบันวาระสำคัญของการพัฒนาระบบการรับประกันความถูกต้องตามกฎหมายของไม้ หรือ TLAS คือการออกแบบระบบการควบคุมห่วงโซ่อุปทานของไม้ หรือ Supply Chain Control (SCC) ซึ่งได้มีข้อเสนอแนะจากภาคส่วนต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง และเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้นในการจัดทำระบบให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่เอกชน โดยการใช้ระบบการสำแดงตนเอง รวมถึงข้อเสนอในการใช้ระบบออนไลน์ เพื่อเป็นการรวบรวมกฎหมาย ระเบียบ นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการทำไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมาย และสร้างความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และเกษตรกรรายย่อย อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการให้เกษตรกรรายย่อย สามารถดำเนินการทำไม้ให้ถูกต้องตามกระบวนการขั้นตอนตามกฎหมายได้

อย่างไรก็ดี การจะส่งเสริมให้เกิดทั้งความสำเร็จในการสร้างพื้นที่ป่าซึ่งตอบโจทย์ทางเศรษฐกิจได้ และการทำระบบการควบคุมทุกขั้นตอนของไม้ที่เข้าสู่การค้า นั้นยังคงมีความท้าทายอยู่อย่างยิ่งในพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นของรัฐ โดยที่ในด้านหนึ่งพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นของรัฐนั้นมีจำนวนมาก และเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ อีกด้านหนึ่งความซับซ้อนในด้านกฎหมายและความคลุมเครือในเรื่องสิทธิการถือครองและการใช้ประโยชน์ของไม้บนพื้นที่ดังกล่าวเพื่อการค้า ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เข้าใจและการขาดการเตรียมความพร้อมของเกษตรกรในพื้นที่

เอกสารคู่มือนี้จึงมุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจถึงหลักการพื้นฐานของระบบการจัดการไม้ และเงื่อนไขตามกฎหมายที่ควรดำเนินการให้แก่เกษตรกรที่มีความประสงค์จะปลูกสร้างสวนป่า หรือทำไม้บนพื้นที่ของรัฐให้ถูกต้องตามกฎหมาย

1 การทำไม้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และกระบวนการควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้ในประเทศไทย

ปัจจุบันภาครัฐมีนโยบายการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจอยู่หลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นในที่ดินเอกชน หรือพื้นที่ที่รัฐอนุญาตให้ทำประโยชน์ให้สามารถสร้างรายได้จากไม้ที่เกิดขึ้นในที่ดินเหล่านี้ ทั้งนี้การทำไม้นั้นมีกฎหมายที่กำหนดเงื่อนไขและขั้นตอนการขออนุญาตไว้ โดยกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องในคือ พ.ร.บ.ป่าไม้, พ.ร.บ.สวนป่า เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรผู้ปลูกควรศึกษาและทำความเข้าใจก่อนเป็นเบื้องต้น นอกจากการทำความเข้าใจเนื้อหาของกฎหมายแล้ว ความเข้าใจในเรื่องของระบบการควบคุมเอกสารนั้นยังเป็นอีกส่วนที่สำคัญในห่วงโซ่การผลิตไม้ เนื่องจากเป็นข้อเรียกร้องสำคัญสำหรับระบบการรับรองมาตรฐานต่างๆ รวมถึงระบบรับประกันความถูกต้องตามกฎหมายของไม้ (Timber Legality Assurance System -TLAS) ซึ่งเป็นระบบที่กำลังจะเกิดขึ้นจากการจัดทำข้อตกลงความเป็นหุ้นส่วนด้วยความสมัครใจ เฟล็กที (FLEGT VPA) ระหว่างประเทศไทยกับสหภาพยุโรป

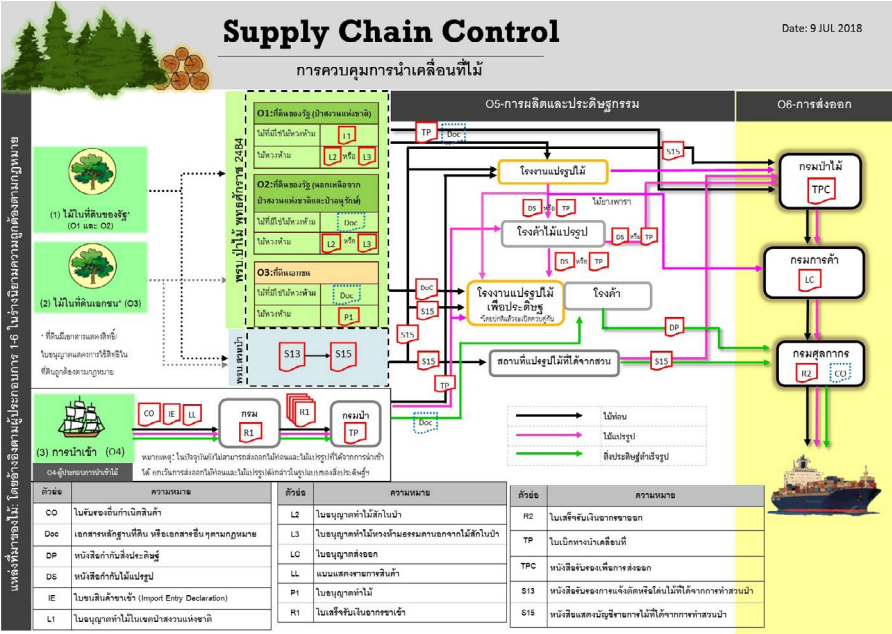
ข้อตกลงดังกล่าวนี้จะมีผลผูกพันให้ประเทศไทยต้องมีการสร้างระบบในการตรวจสอบและรับประกันว่าผลิตภัณฑ์ที่ส่งออกจากประเทศไทยไปยังสหภาพยุโรปนั้นเป็นไม้ที่มีความถูกต้องตามกฎหมายตลอดห่วงโซ่การผลิต ซึ่งประเทศไทยนั้นมีแหล่งผลิตไม้ที่สำคัญอยู่ 3 ประเภท ได้แก่ 1) ไม้จากที่ดินของรัฐที่ได้รับอนุญาต 2) ไม้จากที่ดินเอกชน และ 3) ไม้จากการนำเข้า โดยที่การจะสร้างความถูกต้องให้เกิดขึ้นได้นั้นจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่ต้นทาง พร้อมต้องสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ เพื่อป้องกันการทำไม้เถื่อน รวมถึงการปลอมปนไม้ที่มาจากการทำไม้ที่ผิดกฎหมาย ตามกรอบกฎหมายของประเทศไทย



การควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้ (Supply Chain Control) หรือการนำไม้เคลื่อนที่ คืออะไร.....??

การควบคุมความถูกต้องตามกฎหมายของไม้เป็นกระบวนการยืนยันว่าไม้ที่ปลูกและแปรรูปในประเทศไทย รวมถึงผลิตภัณฑ์ไม้ ที่ผลิตเพื่อการซื้อขายภายในประเทศและการส่งออก สามารถติดตามตรวจสอบแหล่งกำเนิดที่ถูกต้องตามกฎหมายได้ โดยกำหนดจุดควบคุมหลักในการกำกับกิจกรรมและตรวจพิสูจน์หลักฐาน ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้อายุยืนนอกระบบการควบคุมถูกนำเข้าสู่กลไกได้ โดยมีการควบคุมตั้งแต่การตัดโค่นไม้ การนำไม้เคลื่อนที่ การนำไม้เข้าส่วนกระบวนการแปรรูป จนถึงการขายและส่งออก โดยจะต้องบอกได้ว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละจุดควบคุมที่นำไม้เคลื่อนที่นั้น คืออะไรและมีกระบวนการขั้นตอนอย่างไรมีเอกสารอะไรที่จะพิสูจน์ได้ว่าแต่ละขั้นตอนตามกระบวนการนั้นได้ทำมาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย รวมไปถึงบทบาทหน้าที่ของผู้ที่รับผิดชอบแต่ละขั้นตอน และต้องสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ในทุกๆ ขั้นตอนของการทำระบบได้

ตารางแสดงตัวอย่างระบบการควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้ในประเทศไทย



แหล่งที่มา : สำนักงานเลขานุการไทย-อียู เฟล็กที (TEFSO)

สาระสำคัญของการควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้

ระบบการควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้ หรือการนำเคลื่อนที่ไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ ในระบบห่วงโซ่อุปทานสำหรับการดำเนินการตามกรอบข้อตกลงเฟล็กทีที่เริ่มต้นจาก จุดที่เป็นแหล่งกำเนิดไม้ (source) คือ ป่าไม้หรือพื้นที่ปลูกไม้ หรือจุดนำเข้าไม้ หรือ ร้านค้าไม้เก่า ไปยังจุดดองไม้ หรือจุดตรวจระหว่างทาง (transport) ผ่านกระบวนการ เลื่อยหรือแปรรูป (transform) สู่จุดขายในประเทศ (trade) หรือส่งออก (export) ไปยังสหภาพยุโรป ผู้ประกอบการต้องแสดงหลักฐานการได้ไม้และผลิตภัณฑ์ไม้มา โดยชอบตามกฎหมายในแต่ละกรณีอย่างสมบูรณ์และครบถ้วน

ขั้นตอนควบคุมและตรวจสอบตามห่วงโซ่อุปทานไม้

กระบวนการควบคุมการนำเคลื่อนที่ไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ในระบบห่วงโซ่อุปทาน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. การระบุแหล่งที่มาของไม้ – แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการแสดงสิทธิการได้มา หรือครอบครอง
2. การนำเคลื่อนที่ไม้สู่จุดดองไม้ หรือจุดตรวจระหว่างทาง จะต้องแนวปฏิบัติ เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ จากแหล่งปลูก หรือท่าเรือที่นำเข้า หรือ ร้านค้าไม้เก่า ไปยังจุดหมายปลายทาง จนถึงร้านค้าภายในประเทศ หรือท่าเรือส่งออก
3. การแปรรูป – จะต้องแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการแปรรูปไม้ สิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ หรือสิ่งอื่นที่ทำด้วยไม้ การขายในประเทศ หรือการส่งออก – แนวปฏิบัติ เกี่ยวกับการจำหน่ายและส่งออกไม้ท่อน ไม้แปรรูป และผลิตภัณฑ์ไม้
4. จุดควบคุมหลัก การควบคุมการนำเคลื่อนที่ไม้ท่อนและผลิตภัณฑ์ไม้ของ ไทย ประกอบด้วยจุดควบคุมที่สำคัญ ตามห่วงโซ่อุปทาน ดังนี้
 - ก) แหล่งที่มาของไม้และการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์
 - ข) ก่อนการตัดไม้
 - ค) การตัดโค่นไม้
 - ง) การนำเคลื่อนที่ไม้และการตรวจสอบ
 - จ) การแปรรูปไม้
 - ฉ) การขายในประเทศ หรือส่งออก

ผู้ประกอบการในแต่ละจุดควบคุมการนำเคลื่อนที่ไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ของระบบ ห่วงโซ่อุปทาน ต้องแสดงเอกสารหรือหลักฐานการครอบครองไม้ถูกต้องตามกฎหมายไทย อย่างครบถ้วน เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์ อย่างไรก็ตามการพัฒนากระบวนการควบคุม ห่วงโซ่อุปทานยังมีข้อจำกัดในเรื่องการพัฒนาระบบการควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้ให้กับ ไม้ที่ปลูกในที่ดินของรัฐ เพราะยังไม่มีข้อสรุปและระเบียบข้อปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อ สนับสนุนการพัฒนากระบวนการควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้ที่ครอบคลุมกับเกษตรกรที่ปลูก ไม้เศรษฐกิจในที่ดินของรัฐ เช่นในที่ดิน ส.ป.ก. คทช. และ ป่าชุมชน เริ่มจากขั้นตอน ของการแสดงผลแหล่งที่มาของไม้และการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ เนื่องด้วยการที่ในที่ดินรัฐ เช่น คทช. นั้นยังไม่มีข้อมูลชัดเจนว่าสิทธิในการทำไม้นั้นจะกระทำได้อย่างไร

2 การควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้บนที่ดินรัฐ

ที่ดินรัฐตามร่างคำนิยามความถูกต้องตามกฎหมายที่กำหนดไว้ภายใต้ข้อตกลงความเป็นหุ้นส่วนด้วยความสมัครใจเฟล็กนั้นได้กำหนดแหล่งที่มาของไม้บนที่ดินรัฐที่จะเข้าสู่ระบบควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้และสามารถทำการการค้าได้ ดังนี้

1. ที่ดินของรัฐ (ป่าสงวนแห่งชาติ)

หมายถึง ผู้ที่ได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

1) ประกาศอธิบดีกรมป่าไม้ กำหนดบริเวณพื้นที่ให้ส่วนราชการ หรือองค์การของรัฐเข้าใช้ประโยชน์

2) หนังสืออนุญาตให้ทำการปลูกสร้างสวนป่าหรือปลูกไม้ยืนต้นภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ป.ส.31)

3) หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ป.ส.23)

4) หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์และอยู่อาศัยในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ (สทก)

5) การจัดที่ดินให้ชุมชน ตามนโยบายคณะกรรมการที่ดินแห่งชาติ (คทช.)

2. ที่ดินรัฐ (นอกเหนือจาก ป่าสงวนแห่งชาติ)

หมายถึง ที่ได้รับใบอนุญาตให้เข้าทำกิจกรรมในพื้นที่ป่าหรือใบรับรองการได้รับอนุญาตจากหน่วยงานรัฐได้แก่

1) ใบอนุญาตทำประโยชน์ในเขตป่า ตามมาตรา 54 แห่ง พรบ. ป่าไม้ พ.ศ. 2584

2) หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินของนิคมสหกรณ์ (กสน.3) หรือหนังสือแสดงการทำประโยชน์ (กสน.5)

3) หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดิน (น.ค.1หรือหนังสือแสดงการทำประโยชน์ (น.ค.3)

4) หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดิน (ส.ป.ก.4-01)

5) สัญญาเช่าและสัญญาต่างตอบแทนอื่น (เฉพาะหน่วยงานรัฐเท่านั้น) พื้นที่กรรมธารักษ์

ทั้งนี้ในคู่มือนี้จะยกตัวอย่างระบบการควบคุมไม้และรายละเอียดของที่ดินรัฐที่ประชาชนมีความคุ้นเคย และเป็นพื้นที่หลักในการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ คือ ที่ดินส.ป.ก 4-01 และที่ดินค.ท.ช. ส่วนพื้นที่ของป่าชุมชนนั้น การใช้ประโยชน์จากไม้ นั้นทำได้เฉพาะไม้ในพื้นที่การใช้สอย โดยต้องเป็นไม้ที่ปลูกขึ้นและเพียงการใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ โดยสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินการทำไม้บนที่ดินรัฐ คือ การตรวจสอบสิทธิว่าเกษตรกรมีได้รับสิทธิการครอบครองนั้นมาอย่างถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ การตรวจสอบสิทธินั้นอาจจะมีความซับซ้อน เกษตรกรจึงควรทำความเข้าใจความหมาย และเงื่อนไขของที่ดินแต่ละประเภท ดังนี้

ที่ดิน ส.ป.ก. 4-01 คือ ที่ดินที่มีเอกสารสิทธิให้ประชาชนเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน เริ่มขึ้นเมื่อมีพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 มีหลักการสำคัญว่า ที่ดินในเขตปฏิรูปนั้นใช้ทำเกษตรกรรมได้อย่างเดียวเท่านั้น ทำประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ ผู้มีชื่อในเอกสาร มีสิทธิใช้สอย อาศัย และทำประโยชน์ในด้านเกษตรกรรมได้ในที่ดิน มีสิทธิสร้างยุ้งฉาง ซุดบ่อ และสิ่งก่อสร้างอื่นๆอันเกี่ยวกับเกษตรกรรม

ผู้มีสิทธิได้รับการจัดที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้แก่

1. เกษตรกร ซึ่งเกษตรกรตามความหมายของกฎหมายปฏิรูปที่ดิน หมายถึง
 - 1.1 ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยพิจารณาจากการใช้เวลาส่วนใหญ่ในรอบปี เพื่อประกอบเกษตรกรรมแห่งท้องถื่นนั้น
 - 1.2 ผู้ประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม บรรดาซึ่งไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง 3 ประเภท คือ
 - (1) ผู้ยากจน
 - (2) ผู้จบการศึกษาทางเกษตรกรรม
 - (3) ผู้เป็นบุตรของเกษตรกร

ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการเป็นเกษตรกร ที่กำหนดไว้ใน

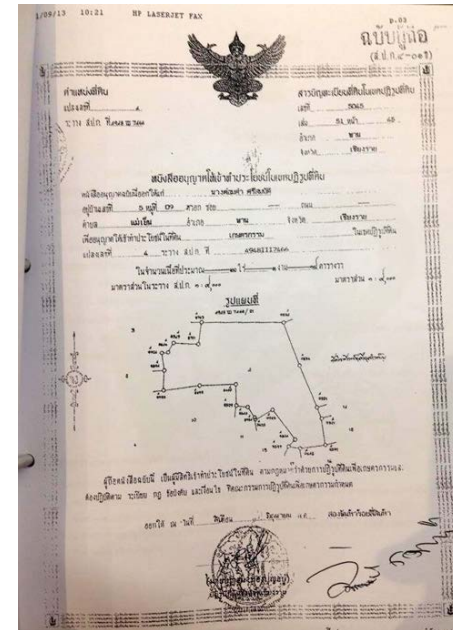
พระราชกฤษฎีกา

2. สถาบันเกษตรกร หมายความว่า กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร ชุมชนสหกรณ์การเกษตรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

ขนาดของที่ดินที่จัดให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 มาตรา 30 กำหนดให้ ส.ป.ก. มีอำนาจจัดที่ดินให้เกษตรกร หรือสถาบันเกษตรกรได้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ที่คณะกรรมการการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนด ตามขนาดการถือครองในที่ดิน ดังนี้

1. จำนวนที่ดินไม่เกิน 50 ไร่ สำหรับเกษตรกร และบุคคลในครอบครัวเดียวกัน เพื่อใช้ประกอบเกษตรกรรม
2. จำนวนที่ดินไม่เกิน 100 ไร่ สำหรับเกษตรกร และบุคคลในครอบครัวเดียวกัน เพื่อใช้ประกอบเกษตรกรรม ประเภทเลี้ยงสัตว์ใหญ่ ตามที่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประกาศ
3. จำนวนตามที่คณะกรรมการฯ เห็นสมควรสำหรับสถาบันเกษตรกร ถ้าเป็นที่ดินของรัฐ และมีเกษตรกรถือครองอยู่แล้วเกินจำนวนที่กำหนดก่อนเวลาที่คณะกรรมการฯ กำหนด (พ.ศ. 2524) จัดให้ตามจำนวนที่เกษตรกรถือครองได้ แต่เมื่อรวมกันแล้ว ต้องไม่เกิน 100 ไร่ (มาตรา 30 วรรคสาม)



ภาพแสดงตัวอย่างเอกสาร หนังสืออนุญาตในเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก. 4-01)

โดยการควบคุมห่วงโซ่อุปทานการทำไม้ในพื้นที่ส.ป.ก.นั้น สิ่งทีเกษตรกรนั้นมีข้อแนะนำควรต้องตรวจสอบ คือ

1. ที่ดินแปลงนี้ได้รับการจัดสรรเป็น ส.ป.ก. 4-01 แล้วหรือไม่ (วิธีการเช็คจะเช็คได้อย่างไร)
2. สำรวจขอบเขตแปลง ให้ชัดเจนว่ามีแนวเขตอยู่ส่วนใด ก่อนการปลูก หรือตัดฟันต้นไม้
3. ควรสำรวจรายการไม้และทำเครื่องหมายจำแนกไม้ที่ได้อยู่มาก่อนจะได้รับสิทธิส.ป.ก. กับไม้ที่ปลูกขึ้นใหม่ เพราะไม้ที่จะสามารถนำไปขึ้นทะเบียนสวนป่าและตัดฟันได้ จะเป็นไม้ที่ต้องเกิดขึ้นหลังการได้รับสิทธิตามกฎหมายเท่านั้น

4. การขอขึ้นทะเบียนสวนป่า จะต้องมีการตรวจสอบว่าที่ดินนั้นได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย และเป็นที่ดินที่ไม่ล้ำออกนอกเขตที่ดินที่จัดสรรให้ก่อน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทต่อไป)

ที่ดิน คทช. หมายถึง โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน ภายใต้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ โดยรัฐอนุญาตให้ทำกินในรูปแบบแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ แต่เป็นการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นกลุ่มหรือชุมชนในรูปแบบสหกรณ์หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสมรวมทั้งการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามศักยภาพของพื้นที่ โดยมีเงื่อนไขการใช้ที่ดิน อยู่ 5 ประการดังนี้



กรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้

มติคณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อประชุมวันที่ 26 พฤศจิกายน 2561 เห็นชอบในหลักการของการกำหนดพื้นที่เป้าหมายและกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้ (ทุกประเภท) ตามนัยมติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ครั้งที่ 2/2561 เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2561 ทั้งนี้ ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมายระเบียบ หลักเกณฑ์ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องตามข้อสังเกตของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาด้วย

พื้นที่เป้าหมายและกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้ (ทุกประเภท) เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ที่ยังไม่ได้นำมาดำเนินการจัดที่ดินทำกินฯ เฉพาะในส่วนที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ก่อนแล้วให้ครอบคลุมปัญหาทั้งหมดตามมติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติในคราวประชุม ครั้งที่ 2/2561 ซึ่งกรอบมาตรการฯ จำแนกเป็น 5 กลุ่ม สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

พื้นที่เป้าหมาย

กรอบมาตรการแก้ไขปัญหา

ป่าสงวนแห่งชาติ

กลุ่มที่ 1

ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ ชั้นที่ 3-5 ก่อน มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิ.ย. 41

อนุญาตให้เข้าไปประโยชน์ อยู่อาศัย/ทำกินแบบแปลงรวม (ให้สิทธิทำกิน มิให้เอกสารสิทธิ)

กลุ่มที่ 2

ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 3-5 หลังมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิ.ย. 41 และต้องปฏิบัติตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ 66/2567 ลงวันที่ 17 มิ.ย. 57

อนุญาตให้เข้าไปประโยชน์ อยู่อาศัย/ทำกินแบบแปลงรวม (ให้สิทธิทำกิน มิให้เอกสารสิทธิ) โดยอยู่ภายใต้ข้อกำหนดและเงื่อนไขที่กำหนดร่วมกันในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ เช่น ปลูกป่าเพื่อเศรษฐกิจไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ และอื่นๆ ควบคู่ไปกับให้ใช้ประโยชน์ อยู่อาศัยและทำกิน

กลุ่มที่ 3

1. ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1-2 ก่อนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิ.ย. 41

กำหนดให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำพื้นที่โครงการเพื่อควบคุมการใช้ทรัพยากรและที่ดิน และดำเนินการจัดระเบียบการใช้ที่ดินอยู่อาศัย/ทำกินเป็นหลักแหล่งอย่างเหมาะสม (ออกแบบรูปแบบในการอยู่อาศัยร่วมกับชุมชนและราษฎร) เช่น พื้นฟูสภาพป่าแบบมีส่วนร่วม ส่งเสริมราษฎร ปลูกป่า 3 อย่าง ร้อยละ 20 ของพื้นที่

พื้นที่เป้าหมาย	กรอบมาตรการแก้ไขปัญหา
2. ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่1-2 หลังมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิ.ย. 41 และต้องปฏิบัติตามคำสั่ง คสช. ที่ 66/2557 ลงวันที่ 17 มิ.ย. 57	ถือเป็นพื้นที่ที่ต้องทำการฟื้นฟูสภาพป่าราษฎรในพื้นที่นี้ถือว่าบุกรุกใหม่และต้องดำเนินคดีตามกฎหมาย โดยกรมป่าไม้มอบหมายเจ้าหน้าที่ประจำพื้นที่และดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าร่วมกับราษฎร ส่วนราษฎรที่เคยใช้ที่ดินดังกล่าวและประสงค์จะเข้าร่วมดำเนินการจะจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกับกรมป่าไม้ โดยมีหน้าที่ดูแลบำรุงรักษาป่าและจะขอรับผลผลิตจากไม้ที่ปลูกและใช้ประโยชน์ที่ดินในระหว่างแถวของต้นไม้ได้

ป่าอนุรักษ์	
กลุ่มที่ 4 ชุมชนที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ทั้งก่อนและหลังมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิ.ย. 41	ชุมชนที่จะได้รับการพิจารณาต้องเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่เดิม มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ทำกินเป็นที่ยอมรับร่วมกันและให้สิทธิทำกิน มิให้เอกสารสิทธิแนวทางที่ดำเนินการ คือ 1) การสำรวจการ ครอบครองที่ดินและ 2) การตรวจสอบและการบริหารจัดการพื้นที่ โดยจัดระเบียบพื้นที่ที่กรณีสำรวจแล้วเป็นพื้นที่ล่อแหลมคุกคามต่อ ระบบนิเวศ นอกนั้น ให้พิจารณาตามความจำเป็นเพื่อการดำรงชีพ โดยส่งข้อมูลให้กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช พิจารณา อนุญาตตามกฎหมาย

พื้นที่เป้าหมาย	กรอบมาตรการแก้ไขปัญหา
ป่าชายเลน กลุ่มที่ 5 - ชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลนพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และพื้นที่เกษตรกรรม - พื้นที่เมืองและสิ่งก่อสร้างถาวรให้กับราษฎรที่ครอบครองมาก่อน คำสั่ง คสช. ที่ 66/2557 ราษฎรที่คุณสมบัติไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ คทช. และไม่รวมราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ทวงคืนผืนป่าที่คดียังไม่สิ้นสุด	
	ดำเนินการสำรวจ ตรวจสอบการครอบครองพื้นที่ จัดทำข้อมูลจำแนกตามรูปแบบการใช้ประโยชน์ จัดทำแผนการบริหารจัดการ และโครงการเพื่อการอนุญาต จากนั้นจะเสนอขอ ยกเว้นมติคณะรัฐมนตรีเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนได้ และให้กรมทรัพยากรทางทะเลฯ ดำเนินการอนุญาตตามกฎหมายใช้พื้นที่ต่อไป

โดยก่อนการจะได้มาซึ่งสมุดประจำตัวผู้ได้รับการคัดเลือกให้ทำกินตามเงื่อนไขของคทช. ซึ่งเป็นเอกสารการแสดงว่าเกษตรกรได้รับสิทธิมาโดยชอบตามกฎหมายนั้น ขั้นตอนการดำเนินการของคทช.นั้น ประกอบไปด้วย 3 กระบวนการ คือ

1. สำรวจตรวจสอบจัดทำข้อมูลที่ดินและแผนที่ขอบเขตที่ดินที่จะจัดให้แก่ผู้ยากไร้ไม่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยพร้อมด้วยรายชื่อผู้ครอบครอง โดยกรมป่าไม้ (คณะอนุกรรมการจัดที่ดิน)
2. ตรวจสอบและจัดทำข้อมูลผู้ยากไร้ไม่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยและและจัดทำรายชื่อเป็นรายแปลงของแต่ละบุคคลที่ตรงตามหลักเกณฑ์ตามเงื่อนไข คทช. โดยกรมที่ดิน (คณะอนุกรรมการจัดที่ดิน)
3. รับรองสมุดประจำตัวผู้ได้รับการคัดเลือก โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ (คณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ)



ภาพตัวอย่าง สมุดประจำตัวผู้ได้รับการคัดเลือกให้ทำกินในชุมชน ตามนโยบายรัฐบาล
ในลักษณะแปลงรวม

ตัวอย่างตารางแสดงแนวทางการควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้บนที่ดินรัฐ

แหล่งที่มา	ตัดโค่น	เคลื่อนย้าย	แปรรูป	ขาย
1. ที่ดินสปก.				
1.1 ที่ดินสปก. กรณีไม่หวงห้าม	- ใช้พรบ.สวนป่า ตัดโค่นไม้ตามบัญชี แนบท้าย จำนวน ชนิดไม้ 58 ชนิด	ใช้เอกสาร สป.15	ยังไม่ชัดเจนเรื่องขอ แปรรูปไม้ เนื่องจาก พรบ. สวนป่า สามารถ ทำการแปรรูปไม้ได้ และพื้นที่ ส.ป.ก. ไม่สามารถแปรรูป ไม้ได้	สามารถ ขายได้
1.2 ที่ดินสปก. กรณีไม่หวงห้าม เช่น ไม้ยูคาลิปตัส ไม้ยางพารา ไม้กฤษณา	ไม่มีการควบคุมการตัด	ขอใบ เบิกทาง	แปรรูปไม้ ในพื้นที่ไม่ได้	สามารถ ขายได้

แหล่งที่มา	ตัดโค่น	เคลื่อนย้าย	แปรรูป	ขาย
2. คทช.				
2.1 คทช. ลุ่มน้ำ 3 4 5 ก่อนและหลัง มติ ครม 30 มิ.ย. 41 (กรณีได้ รับมอบสิทธิการใช้ที่ ดิน) กรณีไม่หวงห้าม	ขออนุญาต ตามมาตรา 11	ขอใบ เบิกทาง	แปรรูปในพื้นที่ ไม่มีความชัดเจน	ไม่มีความ ชัดเจน
2.2 คทช. ลุ่มน้ำ 3 4 5 ก่อนและหลัง มติ ครม 30 มิ.ย. 41 (กรณีได้ รับมอบสิทธิการใช้ที่ ดิน) กรณีไม่หวงห้าม	กรณีไม่ใช้ไม้ หวงห้าม ขออนุญาตตาม พ.ร.บ.ป่าสงวน แห่งชาติ มาตรา 5	ขอใบ เบิกทาง	แปรรูปในพื้นที่ ไม่มีความชัดเจน	ไม่มีความ ชัดเจน
3. ป่าชุมชน (กรณีขึ้นทะเบียน กับกรมป่าไม้แล้ว)	ต้องได้รับอนุญาต จากคณะกรรมการ ป่าชุมชน และ ไม่เป็นไม้ทรงคุณค่า ตาม พ.ร.บ.ป่าชุมชน	ไม่มีความ ชัดเจน	ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ และยังชีพ	สามารถ ขายได้

ประเภทของไม้

1. ไม้หวงห้ามตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ 2484 และประกาศ คสช. ฉบับที่ 106/57
ได้แก่ ไม้สัก ไม้ยางนา รวมถึงไม้ตระกูลพญา

2. ไม้ไม่หวงห้ามในพื้นที่ ส.ป.ก. หมายถึง ชนิดไม้ที่อยู่นอกเหนือพระราช
กฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้าม พ.ศ. 2530 เช่น ประดู่ มะค่าโมง ตะเคียนทราย เป็นต้น
และไม้นอกเหนือตามบัญชีแนบท้าย พ.ร.บ.สวนป่า 58 ชนิด คือไม้ไม่หวงห้ามบนที่ดิน
สปก ตัวอย่างเช่น ไม้ยูคาลิปตัส ไม้ยางพารา ไม้กฤษณา เป็นต้น

ดังนั้นการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน
จะเป็นประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมสู่การเข้ากระบวนการควบคุมห่วงโซ่อุปทาน
ไม้บนที่ดินของรัฐ รวมถึงควรมีการทำรายการต้นไม้เป็นระบบฐานข้อมูลต้นไม้ เพื่อเป็น
การยืนยันว่าไม้ที่มีอยู่เป็นไม้ที่มาจากการปลูกขึ้นจริง



3 ข้อเสนอแนะหากต้องการสร้างระบบการควบคุมไม้ บนที่ดินรัฐ

1. การเช็กที่ดินสปก. ที่ได้รับการจัดสรรเป็น สปก.4-01 ทำได้อย่างไร

การค้นหาคะเบียนที่ดินและตรวจสอบ ส.ป.ก. 4-01 สามารถทำได้ด้วยตนเองผ่านทางช่องทางบริการ ดังนี้

ข้อมูลพื้นฐาน

ชื่อบริการ : ค้นหาทะเบียนที่ดินและตรวจสอบ ส.ป.ก. 4-01

ลิ้งค์บริการ : <http://eofce.alro.go.th/raja/>

ชื่อหน่วยงาน : สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง : <http://www.alro.go.th>

โดยข้อมูลที่จะต้องใช้ในการตรวจสอบคือ เลขประจำตัวประชาชน ชื่อ - นามสกุล และจังหวัดที่ต้องการตรวจสอบ และผลของการตรวจสอบจะพบข้อมูล ชื่อ - นามสกุล ระวัง แปลง ขนาดเนื้อที่ (ไร่-งาน-วา) ที่ตั้งที่ดิน สถานะ ประเภทที่ดิน ดังภาพนี้

ภาพตัวอย่างการตรวจสอบรายชื่อเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน (รัฐ, ชุมชน, เอกชน)

2. การสำรวจขอบเขตแปลง ทำได้อย่างไร

ผู้มีสิทธิในหนังสือ สปก. 4-10 สามารถเข้าไปยื่นที่ คำร้อง เพื่อขอตรวจสอบข้อมูลได้ด้วยตนเอง หรือมอบอำนาจให้ผู้อื่นดำเนินการแทนได้ ณ สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดนั้น โดยมีขั้นตอนการตรวจสอบข้อมูลดังนี้

3. กรณีที่ดินคทช. ที่ยังไม่ได้รับสมุดประจำตัวแนวทางการสำรวจขอบเขตที่ดินของตนเอง และการสร้างข้อมูลการถือครองที่ดินและตนเองสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

- 1 **การแสดงข้อมูลการถือครองที่ดิน - ใบเกิด**
 - ทำการค้นหาแหล่งของระบบฐานข้อมูลดินในพื้นที่ คณะอนุกรรมการนโยบาย ที่ดินจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็น ประธานทำหน้าที่ประสานงาน และตรวจสอบการดำเนินงาน
 - แสดงข้อมูลเพื่อตรวจสอบการถือครอง และตรวจเช็คกับหน่วยงานหรือเจ้าของแปลง
 - สร้างตัวอย่างข้อมูล (เอกสารแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน)
- 2 **การแสดงตำแหน่งที่ดินในระบบ GIS**

ขั้นตอนการนำข้อมูลแสดงตำแหน่งที่ดิน เติร์มอุปกรณ ได้แก่....

 1. แบบบันทึกข้อมูลต้นไม้ สำหรับจดบันทึกข้อมูล
 2. สายวัดยาว สำหรับวัดขนาดความโตของต้นไม้
 3. GPS บันทึกตำแหน่งพิกัดของต้นไม้
 4. หมายเลขประจำตัวต้นไม้ พร้อมอุปกรณ์ติดตั้ง
- 3 **วัดต้นไม้ พร้อมระบุพิกัด**

ทำการวัดความโตที่ระดับความสูง เพียงอก 1.30 เมตร และวัดความสูง ที่เป็นสินค้าได้จากการเทียบสัดส่วน
- 4 **บันทึกข้อมูลลงในแบบฟอร์ม**

มีรายละเอียด ได้แก่ ชื่อเจ้าของแปลง ตำแหน่งที่ตั้งแปลงสวนป่า รายการตำแหน่งพิกัดต้นไม้ ขนาดความโต ความสูงที่เป็นสินค้าได้ ชื่อต้นไม้
- 5 **การประมวลผลข้อมูลและการนำเข้าข้อมูลสู่ระบบข้อมูลชุมชน**
 - กรอกแบบการเก็บบันทึกข้อมูลลงระบบ เพื่อเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ผู้จัดทำฐานข้อมูล ฐานข้อมูลลง ทั้งระบบ Excel และ GIS
 - นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบและเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อกรอกบันทึกลงระบบฐานข้อมูลต่อไป และสรุปกิจกรรมและข้อเสนอแนะในการเก็บข้อมูลของพื้นที่
- 6 **กรณีของสปก. การขอขึ้นทะเบียนสวนป่า**

สามารถนำข้อมูลที่จัดเก็บ มาใช้เป็นข้อมูล ในการขอขึ้นทะเบียนสวนป่าได้ เช่นแผนที่แสดงที่ตั้งสวนป่า เขตติดต่อและแนวเขตที่ดิน จำนวนเนื้อที่ ซึ่งได้จากเอกสารแสดงขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน (ใบเกิด) เขตไม้ที่ปลูกในพื้นที่สวนป่า (จำนวนของไม้ชนิดนั้น) ซึ่งได้จาก รายการบัญชีตำแหน่งต้นไม้ จำนวนต้นไม้ ระบุชนิดไม้ แสดงความโต ความสูงที่เป็นสินค้าได้

วิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อต่อยอดให้เป็นระบบ แบ่งตามประเภทที่ดิน ประเภทแปลง รายการหมู่บ้าน จำนวนปริมาตรไม้ ประเมินราคาไม้ที่เป็นสินค้าได้วิเคราะห์ข้อมูล และสร้างแผนที่แปลงพร้อมบันทึกรายการไม้

การเตรียมความพร้อมของการขึ้นทะเบียนสวนป่า

หน่วยงานที่ให้บริการ : กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
หลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข (ถ้ามี) ในการยื่นคำขอ และในการพิจารณาอนุญาต

หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่าเพื่อรับความคุ้มครองสิทธิ ในการ
ทำไม้หวงห้ามที่ปลูก เช่นการได้รับยกเว้นค่าภาคหลวงและการไม่อยู่ภายใต้บังคับ
กฎเกณฑ์บางประการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช 2484
ผู้ประสงค์จะขอขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่า สามารถยื่นคำขอขึ้นทะเบียนได้ตาม
ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่าและการโอนทะเบียนสวนป่า
ซึ่งออกตามความในมาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 16 และมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติ
สวนป่า พ.ศ. 2535 ทั้งนี้ ชนิดไม้ที่ปลูกจะต้องเป็นไม้หวงห้ามตามพระราชบัญญัติป่าไม้
พุทธศักราช 2484 และผู้ขอขึ้นทะเบียนจะต้องเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง หรือ
ผู้มีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดินประเภทหนึ่งประเภทใดดังต่อไปนี้

- (1) ที่ดินที่มีโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ตามประมวล
กฎหมายที่ดิน (น.ส.4, น.ส.3)
- (2) ที่ดินที่มีหนังสือแสดงการทำประโยชน์น.ค.3 หรือกสน.5
- (3) ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
ที่มีหลักฐานการอนุญาตการเช่าหรือเช่าซื้อ (ส.ป.ก.4-01)
- (4) ที่ดินที่มีหนังสืออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติให้บุคคล
เข้าไปทำการปลูกป่าในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติหรือเข้าทำการปลูก
สร้างสวนป่าหรือไม้ยืนต้นในเขตป่าเสื่อมโทรม (สทก.1 ข, ป.ส.31)
- (5) ที่ดินที่ได้ดำเนินการเพื่อการปลูกป่าอยู่แล้วโดยทบวงการเมืองรัฐวิสาหกิจ
หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ

วิธีการ

1. ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนตามแบบสป.1 พร้อมด้วยหลักฐานตามที่ระบุไว้ในแบบ
สป.1 ดังต่อไปนี้

แบบคำขอขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่า

ยื่นที่ _____ วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

ข้าพเจ้า _____ อายุ _____ ปี สัญชาติ _____

เลขประจำตัวประชาชน _____

อาชีพ _____ มีภูมิลำเนาอยู่บ้านเลขที่ _____ หมู่ที่ _____ ซอย _____ ถนน _____ ตำบล/แขวง _____ อำเภอ/เขต _____ จังหวัด _____ โทร. _____

ชื่อ _____ เป็นผู้มีอำนาจเช่าที่ดินปลูกหรือได้รับมอบอำนาจจากนิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดา _____ ปี สัญชาติ _____

เลขประจำตัวประชาชน _____

อาชีพ _____ มีภูมิลำเนาอยู่บ้านเลขที่ _____ หมู่ที่ _____ ซอย _____ ถนน _____ ตำบล/แขวง _____ อำเภอ/เขต _____ จังหวัด _____ โทร. _____

มีเอกสารแสดงฐานะการเป็นนิติบุคคลและผู้มีอำนาจเช่าที่ดินปลูกหรือได้รับมอบอำนาจจากนิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดา ตามที่แนบมาด้วยนี้

ขอขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่าโดยมีเนื้อที่ _____ ไร่

ข้อ ๑ ข้าพเจ้ามีความประสงค์จะนำที่ดินที่มีอยู่ตามนี้

☐ (๑) ที่ดินที่มีโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน

☐ (๒) ที่ดินที่มีหนังสือของราชการรับรองว่า ที่ดินดังกล่าวอยู่ในระยะเวลาที่อาจจะรับโอนที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดินได้ เนื่องจากได้มีการครอบครองและเจ้าที่ดินที่ดินดังกล่าวตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหรือตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพไว้แล้ว

☐ (๓) ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่มีหลักฐานการอนุญาต การเช่า เช่าซื้อ การโอนหรือการทดแทนตามข้อ

☐ (๔) ที่ดินที่มีหนังสืออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติให้บุคคลเข้าทำประโยชน์และอยู่อาศัย หรือปลูกป่าหรือไม้ยืนต้นภายในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ หรือทำการปลูกป่าหรือปลูกสร้างสวนป่าหรือไม่ใช่ในเขตป่าเสื่อมโทรม

☐ (๕) ที่ดินที่มีใบอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ให้ทำสวนป่า

☐ (๖) ที่ดินที่ได้ดำเนินการเพื่อการปลูกป่าโดยส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ

ที่ดินดังกล่าวตั้งอยู่ในท้องที่ _____ หมู่ที่ _____ ตำบล/แขวง _____ อำเภอ/เขต _____ จังหวัด _____ เนื้อที่ _____ ไร่ งาน _____ ตารางวา

ตามเอกสารหลักฐานที่ดิน _____ เลขที่ _____

ข้อ ๒ ชนิดของต้นไม้ที่ปลูก มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ไม้ _____ จำนวน _____ ต้น อายุประมาณ _____ ปี

๒.๒ ไม้ _____ จำนวน _____ ต้น อายุประมาณ _____ ปี

๒.๓ ไม้ _____ จำนวน _____ ต้น อายุประมาณ _____ ปี

๒.๔ ไม้ _____ จำนวน _____ ต้น อายุประมาณ _____ ปี

๒.๕ ไม้ _____ จำนวน _____ ต้น อายุประมาณ _____ ปี

รวม _____ ชนิด จำนวน _____ ต้น

ข้อ ๓ ข้าพเจ้าได้แนบหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาดังนี้

๓.๑ หลักฐานเกี่ยวกับที่ดิน

☐ ๓.๑.๑ บุคคลธรรมดา

☐ หนังสือมอบอำนาจ กรณีได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการแทน

☐ ๓.๑.๒ นิติบุคคลที่มีใช้พวงมาลัยเมือง หมายเลขออกหรือรัฐวิสาหกิจ

☐ สามารถหลักฐานการจดทะเบียนนิติบุคคลหรือหนังสือรับรองการจดทะเบียนนิติบุคคล

☐ สามารถนำเอกสารหลักฐานและข้อบังคับบริษัทจำกัดที่จดทะเบียนไว้

☐ หนังสือมอบอำนาจ กรณีได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการแทน

๓.๒ หลักฐานเกี่ยวกับที่ดินที่ขึ้นทะเบียน

☐ ๓.๒.๑ สำเนาหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครองหรือหลักฐานการมีสิทธิใช้ประโยชน์ที่ดินตาม ข้อ ๑

☐ ๓.๒.๒ หลักฐานการเช่าหรือเช่าซื้อที่ดินและหนังสือยินยอมของผู้นิติกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในที่ดินนั้น ที่แนบมาอนุญาตให้ทำสวนป่าได้

☐ ๓.๒.๓ แผนที่แสดงแปลงที่ดิน เขตติดต่อและแนวเขตที่ดินที่ขอขึ้นทะเบียน

☐ ๓.๒.๔ เอกสารหรือหลักฐานประกอบอื่นๆ ตามที่ทางราชการจะเห็นว่าจำเป็น

(ลงชื่อ) _____ ผู้ขอขึ้นทะเบียน

(.....)

- (1) สำหรับท้องที่กรุงเทพมหานครให้ยื่นต่อผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการปลูกป่ากรมป่าไม้เพื่อเสนอต่อนายทะเบียน
 - (2) สำหรับท้องที่จังหวัดอื่นให้ยื่นต่อนายอำเภอท้องที่ที่สวนป่าตั้งอยู่เพื่อเสนอต่อนายทะเบียน
2. พนักงานเจ้าหน้าที่เสนอนายทะเบียนเพื่อส่งพนักงานเจ้าหน้าที่ออกไปทำการตรวจสอบสถานที่ตั้งและสภาพที่ดินที่ขอขึ้นทะเบียนเป็นสวนป่าพร้อมแนบหมายผู้ยื่นคำขอเพื่อกำหนดวันเวลาที่จะออกไปตรวจสอบแล้วให้พนักงานเจ้าหน้าที่เสนอความเห็นให้นายทะเบียนพิจารณาสั่งรับหรือไม่รับขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่า

3. นายทะเบียนพิจารณาและแจ้งการสั่งรับหรือไม่รับขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่าให้ผู้ยื่นคำขอทราบ

เงื่อนไข

1. การแจ้งรับหรือไม่รับขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่าให้ทำเป็นหนังสือและจัดส่งให้ผู้ยื่นคำขอทราบทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับหรือให้ผู้ยื่นคำขอลงนามรับทราบต่อท้ายสำเนาฉบับหนังสือนั้นและให้พนักงานเจ้าหน้าที่จดแจ้งคำสั่งรับหรือไม่รับขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่าไว้ในทะเบียน

2. ในกรณีที่นายทะเบียนมีคำสั่งไม่รับขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่าให้ผู้ยื่นคำขอมิสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ทราบคำสั่งดังกล่าวคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด

3. ขั้นตอนการดำเนินงานตามคู่มือจะเริ่มนับระยะเวลาตั้งแต่เจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสารครบถ้วนตามที่ระบุไว้ในคู่มือประชาชนเรียบร้อยแล้ว

แหล่งอ้างอิง : ส่วนปลูกป่าภาคเอกชนสำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้

4 กรณีศึกษาตัวอย่างการจัดทำระบบควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้และการ จัดการสวนป่าบนพื้นที่รัฐ

กรณีพื้นที่ส.ป.ก. อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน



ภาพตัวอย่างการทำระบบข้อมูลต้นไม้
นาร่องพื้นที่อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

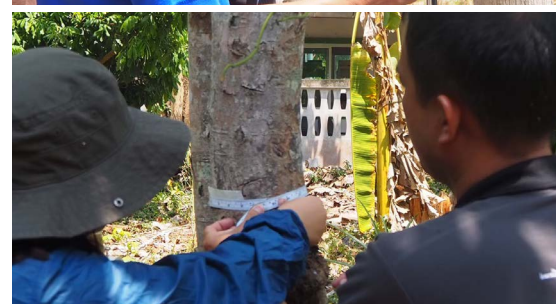
ปัญหาหนึ่งของการเข้าถึงระบบควบคุมห่วงโซ่อุปทานไม้ในพื้นที่คือการจัดทำขอบเขตที่ดินระหว่าง ส.ป.ก. และพื้นที่ป่ายังไม่มี ความชัดเจนและมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนระหว่างแผนที่ของเจ้าหน้าที่รัฐและการใช้ประโยชน์พื้นที่จริงในพื้นที่ และในกระบวนการทำให้ถูกต้องตามกฎหมายเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการขอขึ้น ทะเบียนและขอตัดด้วยตนเอง ลักษณะการซื้อขายไม้จะผ่านการดำเนินการของพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากเกษตรกรรายย่อยยังคงมีข้อจำกัดในการเข้าถึงกระบวนการควบคุม เช่น เกษตรกรไม่รู้กระบวนการในการขออนุญาตหรือเกษตรกรบางคนทราบกระบวนการแต่เลือกให้พ่อค้าเป็นผู้ดำเนินการ เพราะสะดวกและรวดเร็วกว่า ราคาที่ได้รับจากการซื้อขายแบบระบบเหมาะสมจึงคิดเป็นเงินที่น้อย

เนื่องจากราคาที่เราจะได้จะไปอยู่ในส่วนของ
ค่าดำเนินการรวมไปถึงการขออนุญาตทำไม้
ยังคงมีความยุ่งยากทำให้เกิดระบบพ่อค้า
คนกลางอยู่ในระบบในการดำเนินการ ส่งผล
ให้ไม้ที่ขายโดยเกษตรกรมีราคาต่ำ อีกทั้ง
เกษตรกรขาดความรู้เรื่องการจัดการสวน
ป่าที่ดีทำให้ไม้ในสวนไม่มีคุณภาพ สิ่งที่จะ
เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคเหล่านี้
คือ การสร้างการระบบฐานข้อมูลต้นไม้
โดยจัดทำข้อมูลพิกัดต้นไม้ ขอบเขตแปลง
และจัดทำหลักฐานข้อมูลต้นไม้ และการ
สร้างความรู้ความเข้าใจสิทธิการถือครอง
และใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น กระบวนการ
ทำไม้ในที่ดิน ส.ป.ก. และเงื่อนไขการจัดสรร
ที่ดินตามนโยบาย คทช.

ภาพตัวอย่างการทำระบบข้อมูลต้นไม้
นาร่องพื้นที่อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน



กรณีพื้นที่คทช.345 ตำบลแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่



พื้นที่ตำบลแม่ทานั้นส่วนใหญ่เป็น
พื้นที่ที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งได้
รับมอบที่ดินตามนโยบายคทช. และบางส่วน
เป็นพื้นที่ที่เป็นเอกสารสิทธิที่ถูกต้องตาม
กฎหมาย ทั้งนี้พื้นที่ตามนโยบาย คทช. ซึ่งยัง
ไม่มีระเบียบที่ชัดเจนว่า กระบวนการควบคุม
ห่วงโซ่อุปทานไม้ในพื้นที่จะมีแนวทางหรือ
กระบวนการขั้นตอนอย่างไร ซึ่งมีข้อท้าทาย
ว่าการจะแยกไม้ที่ออกจากพื้นที่เอกสารสิทธิ
และพื้นที่ที่เป็น คทช. จะมีการควบคุมได้
อย่างไร และการจำแนกไม้ที่ปลูกก่อนได้
รับสิทธิจะมีกระบวนการแสดงความเป็นเจ้าของ
ไม้ที่ปลูกได้อย่างไร สิ่งที่จะเป็นแนวทาง
การแก้ไขปัญหาอุปสรรคเหล่านี้คือ การ
สร้างระบบระบบการควบคุมห่วงโซ่อุปทาน
ไม้โดยตนเอง โดยการระบบฐานข้อมูลต้นไม้
โดยจัดทำข้อมูลพิกัดต้นไม้ ขอบเขตแปลง
และจัดทำหลักฐานข้อมูลต้นไม้และการสร้าง
ความรู้ความเข้าใจสิทธิการถือครองและ
ใช้ประโยชน์ที่ดิน

ภาพตัวอย่างการทำระบบข้อมูลต้นไม้
นาร่องพื้นที่ แม่ทา จังหวัดเชียงใหม่



ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (RECOFTC) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2530 เป็นองค์กรที่มีลักษณะเฉพาะและมีความสำคัญในแวดวงของงานด้านวนศาสตร์ชุมชนและยังเป็นองค์กรความร่วมมือในระดับประเทศที่ไม่แสวงหาผลกำไร เป็นองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในการเสริมสร้างศักยภาพด้านวนศาสตร์ชุมชนและการพัฒนาการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่าดำเนินงานโดยความร่วมมือกับเครือข่ายยุทธศาสตร์และภาคีพันธมิตร รวมถึงภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงสถาบันวิจัยและสถาบันการศึกษาทั้งในระดับประเทศและภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกด้วยประสบการณ์ในระดับนานาชาติที่มากกว่า 30 ปี ภายใต้แนวทางที่หลากหลายในการเสริมสร้างศักยภาพที่ครอบคลุมถึงการวิเคราะห์และศึกษาวิจัยการสร้างพื้นที่สาธิตและจัดทำเอกสารด้านการฝึกอบรมโดยเป็นองค์กรที่ร่วมสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาทางงานเพื่อคนกับป่าบนหลักการในสิทธิที่เข้มแข็ง มีธรรมาภิบาลและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (RECOFTC)

ตู้ ปณ.1111 ที่ทำการไปรษณีย์เกษตรศาสตร์

กรุงเทพมหานคร 10903

Thailand.info@recoftc.org

www.recoftc.org/country/thailand

<http://facebook.com/recoftcinThailand>

FAO - EU FLEGT PROGRAMME



Food and Agriculture
Organization of the
United Nations



Sweden
Sverige

